

חובת גיוס לצבא

נושא העבודה
חובת גיוס לצבא

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי**

הקדמה אישית:

בעבודה זו אני עוסקת בעניין חובת גיוס לצבא. בחרתי להפנות את המבט כלפי חרדים בצבא ובכללם נשים.

אני, כתלמידה בכיתה יב, העומדת בפני בחירה בין שירות לאומי לצבא, עניין אותי מאוד לחקור את הנושא לעומקו דרך המשפט העברי והישראלי. רציתי לגלות מהם המקורות הדתיים בהם יש התייחסות כלפי שירות צבאי, נשים וגברים כאחד. כנ"ל גם בפסיקה הישראלית. מה היה המהלך ואילו שינויים עברו החוקים עד שהגיעו לאלה המיושמים כעת בחוק. גם לגבי שירות נשים דתיות התייחסתי מעט. אני אמנם הצהרתי בכיתה י"א אך המחשבה והריגוש שיש בעניין הצבא עדין נותר בעיניי. ידעתי שיש דעות חלוקות במגזר הדתי לאומי לגבי גיוס נשים, אך רציתי לדעת מהן הסיבות ההלכתיות לכך ולא רק לשמוע הסברים באוויר.

מקווה שהצלחתי להביא בעבודה זאת את מה שהבנתי, הפנמתי ולקחת לחיי שלי.

בברכה שירה

תוכן עניינים

3.....	הקדמה אישית.....
5.....	מבוא.....
6.....	פרק א- חובת גיוס דתיים לצבא.....
6.....	משפט עברי.....
11.....	משפט ישראלי.....
17.....	פרק ב- חובת גיוס נשים לצבא.....
17.....	משפט עברי.....
19.....	משפט ישראלי.....
21.....	סיכום.....
22.....	ביבליוגרפיה.....

נספחים

מבוא:

במדינת ישראל נקבע בחוק שירות וביטחון שבידי צה"ל הסמכות לגייס כל אזרח על פי החלטת הצבא. על כל המחזיק או מחזיקה בתעודת זהות כחולה חלה חובת התייצבות לרישומים, לבדיקות ולגיוס עצמו, בהתאם לרשום בחוק. אוכלוסיית המלש"בים (מועמד לשירות הביטחון) כוללת גברים בין הגילאים 18 עד 29 ונשים לא נשואות בין הגילאים 18 עד 26, שנמצאו כשירים רפואית.

אך בפועל, אנו רואים שבחלק מהמגזרים וגם בקבוצות מסוימות, ישנם אנשים העונים על תנאי חובת הגיוס אך הם אינם מתגייסים. ולא מדובר בבודדים, אלא בעשרות אלפי אנשים שלא הולכים לצבא. מצב זה קיים משום שישנם קריטריונים שונים הקבועים בחוק שירות הביטחון המקנים פטור משירות חובה. החוק פוטר בעיקר נשים נשואות, הרות ואימהות, בנות המצהירות על עצמן כבעלות אורח חיים דתי ותלמידי ישיבות המצהירים על הקדשת חייהם ללימודי תורה.

בעבודה זו נדון בעניין חובת גיוסם של גברים החרדים ונשים דתיות. אנתח כל נושא לגופו משתי זוויות מבט- המשפט העברי והמשפט הישראלי. במשפט העברי נחלק את פוסקים לפי שני מגזרים ביהדות. המגזר החרדי והעולם הדתי ציוני.

פרק א – חובת גיוס דתיים לצבא**המשפט העברי****מלחמת מצווה או מלחמת רשות**

בהיסטוריה הקדומה של עם ישראל ישנם שני מושגי מלחמה הקשורים לאנשים עליהם מוטלת חובת יציאה למלחמה, מלחמת רשות ומלחמת מצווה. מלחמת רשות היא מלחמה שנעשית בכדי להרחיב את תחומה של המדינה מעבר לגבולות הארץ, מטעמים כלכליים מסיבות משקיים, או על מנת להאדיר את שם ישראל¹. מלחמת מצווה- הינה מלחמה מקודשת מן התורה, המצווה על העם לצאת למלחמה ללא יוצא מן הכלל.

היקף החובה

התורה מפרטת ארבעה פטורים ליוצאים למלחמה: מי שבנה בית וטרם חנכו, נטע כרם וטרם חללו, ארס אישה ולא נשאה, והירא רך הלב². מסורת בידינו בתורה שבעל פה שכל הפטורים הללו הם "במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצווה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה".

אנו יכולים להבין מכך שני דברים: א. מלחמת רשות כשמה כן היא, אין שום חובה לאדם לצאת אליה, ב. במלחמת מצווה החובה מוטלת על כל אחד באשר הוא, והתורה מדגישה אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

מלחמת כיבוש ישראל

לפי כל השיטות, מלחמת כיבוש ארץ ישראל הייתה מלחמת מצווה. רש"י כותב: "כל מלחמה קרי רשות, לבד ממלחמת יהושע שהייתה לכבוש את ארץ ישראל"³. הרמב"ן אומר שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן לנו הקב"ה לפי הפסוק "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם" –

¹ אברהם מדי, אתר תורה

² דברים, פרק כ', פסוקים ה'- ח'

³ מסכת סנהדרין ב, א ד"ה במלחמת הרשות

כלומר מלחמת מצווה.⁴

רק הרמב"ם חולק ונותן את הגדרתו למלחמת מצווה: שבעה עממים, מלחמת עמלק ומלחמת הגנה.⁵ כלומר מלחמת כיבוש ארץ ישראל אינה מלחמת מצווה, אך הוא מדגיש ואומר שמלחמת הגנה זוהי מלחמת מצווה.

דעות הרבנים בזמננו

אפשר ואף צריך לעשות הבחנה בין הקהלים הדתיים הקיימים במדינת ישראל. המגזר הדתי לאומי שרובו המוחלט מתגייס לצבא במסגרות שונות, כגון: ישיבת הסדר ושירות אחרי ישיבה גבוהה (נרחיב בהמשך), וכן הציבור החרדי שבכלליותו מתנגד לגיוס לצבא.

רבני הציבור החרדי

בקרב הציבור החרדי ישנה התנגדות גדולה לעניין הגיוס לצבא. רבני המגזר יוצאים נגד עניין הגיוס ומוחים על כך בחריפות. טענתם היא שמי ששומר עליינו זה הקב"ה ולכן אסור לבטל לימוד תורה, אלא יש להמשיך לעסוק בלימוד, למרות כל האירועים שעם ישראל עומד בפניהם, ולא להתגייס.

בשנת תשמ"ח, עת הוקמה ועדה ממשלתית לגיוס בני ישיבות, נאם מרן הרב ש"ך (רבי אליעזר מנחם מן) והבהיר כי אם תיגזר הגזירה - "לא נילחם, לא ניהרג, אולם בני הישיבות - ירדו מהארץ"⁶. לאחר כעשור, התבטא הרב שך פעם נוספת על עניין הגיוס: "רבותי, תדעו שאיסור גמור ללכת לצבא, וצריך למסור הנפש על זה. כל אבא צריך לשמור ולהשגיח על ילדיו, כי איסור גמור לשלוח את בניו לצבא. תפרסמו בשמי ובשם כולם שאסור לשלוח הילדים לצבא, ואין להרשות להם לקחת. אין לי כוח לדבר יותר, תפרסמו בשמי בכל מקום ואפשר להכניס לעיתון"⁷. דבריו עוררו הדים רבים בציבור החרדי ומחוצה לו, והבהירו באופן חד משמעי כי נושא זה הוא בציפור נפשה של היהדות הנאמנה, שתמנע במסירות נפש כל ניסיון לפגוע בלומדי התורה. אנשים שאבו חיזוק ועידוד מהעמדה הנחרצת שהביע רבה הגדול של היהדות החרדית והיחס השלילי כלפי הצבא רק החרیف. (ראה תמונה נספח 1).

⁴ במדבר, פרק לג, פסוקים ג'-ג"ו

⁵ פ"ה מהלכות מלכים הלכות א-ב

⁶ י' כהן, אתר כיכר השבת, ט"ז חשוון תשע"ח, מרן הרב שך על גזירת הציבור

⁷ אתר אידישע פוסט, כ"ח באייר תשע"ח,

אחד מבין האירועים הגדולים שקראו בתקופה האחרונה היה כנס הרבנים בירושלים. האירוע התאפיין בתפילות ונאומים והובל בידי רבנים וראשי ישיבות בכירים בזרם הספרדי. בין השמות הבולטים שהשתתפו בכינוס המוקדם נמצאים ראש הישיבה היוקרתית "פורת יוסף", הרב משה צדקה, שאמר: "לא צריך צבא". הרב המקובל דוד בצרי הוסיף כי אין להתגייס "אפילו אם ירצו להרוג אותך"⁸.

למרות כל הדעות והמשפטים החריפים שהוזכרו לעיל אנו רואים שהיה מאורע, בקום המדינה, בו גם חרדים יצאו להילחם ועוד בהוראת רבניהם. "לנוכח המצב החמור בו שרויה ירושלים, אשר היא פרוצה מכל צד ועתה בעיקר עם נפילת עטרות ונווה יעקב, גויסו הרבה מבני ירושלים לעבודות ביצורים" כך כתב יעקב גליס ביומנו, והמשיך: "גם מרן מהרי"ץ דושינסקי שליט"א פרסם צו קריאה להשתתף בעבודות הביצורים בשעת חירום זו"⁹. הקריאה הזו עשתה רושם רב והראתה על חומר ורצינות המצב, והרבה יהודים ואף זקנים התנדבו לעבודות אלו". הייתה זו 1948 והמערכה על ירושלים בעיצומה, ימים בודדים אחרי הכרזת העצמאות ב14 למאי. קריאתם של המכובדים שברבני העדה החרדית כמו המהרי"ץ דושינסקי ללכת ולאחד כוחות מצביעה על גודל המאורע. לא היה אירוע בהיסטוריה המקומית כמו המערכה על ירושלים בו שיתפו פעולה יהודים חרדים וחילונים למען ההגנה על העיר ולמען המדינה הצעירה. (ראה תמונה נספח 2)

יש לציין גם את דברי הרב ש"ך זצ"ל, מגדולי הרבנים החרדים, שכתב גם הוא העניין חרדים שאינם מתגייסים בגלל היותם בני ישיבות אך למעשה לא לומדים בישיבה כלל וכלל. הרב שך פסק מפורשות שכל מי שאינו לומד בישיבה באופן מלא, ורק מנצל את הגדרת 'תורתו אומנותו' כדי להשתחרר מהצבא, הינו בגדר רודף. במילים אחרות: מי שבשל השתמטותו יגרום שלומדי תורה אמתיים יגויסו לצה"ל, או שיסבלו מפגיעה ממונית קשה, חל עליו דין רודף – שמשמעותו ההלכתית היא, שכל מוצאו רשאי להרגו מיד, מבלי להביאו כלל לדין¹⁰.

לסיכומו של עניין, אנו יכולים לראות שרובו המחולט של הציבור החרדי מתנגד בחריפות

⁸ אתר ynet. נחשוני מ. אזולאי 02.07.18

⁹ מתוך יומנו של י. גליס, אתר כיכר השבת, גמרא ונשק, ב' באייר תשע"ח

¹⁰ אתר news 1, מנחם רהט, שוויון בנטל: מתווה הרב ש"ך, 13.2.2013

להתגייס לצבא ופסיקת הרבנים החרדים היא- שאין להתגייס. חד וחלק. למרות שאנו רואים שבעבר כאשר המצב היה קשה היו רבנים חרדים שאמרו כן לצאת ולהילחם.

רבני המגזר הדתי לאומי

היחס כלפי הצבא ברובו המוחלט של המגזר הדתי לאומי היה אוהד מאז ומתמיד. הידיעה כי הצבא הוא חלק בלתי נפרד מתקומת ישראל, והשרות בו הוא מצווה גדולה מן התורה, עודדה רבים להתגייס ואף חיזקה את הדעה הרווחת בקרב הציבור הדתי לגבי חשיבותו של צבא ההגנה לישראל במדינת ישראל. מצווה זו מתבטאת בנוזיפת משה רבינו בשני השבטים "האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה"¹¹. מראשית ההלכה לארץ מוקם צבא, וזכות גדולה היא ליטול חלק במצווה הגדולה של השרות בו.

הרב יובל שרלו:

"הצבא הוא חלק אינטגרלי מבניינו המלא של עם ישראל. פרשיות כיבוש הארץ נועדו ללמדנו יסוד רוחני זה, ולקבוע הלכה לדורות. הניסיונות לטעון כאילו הניצחונות באים רק בזכות התפילה או לימוד התורה או מעשה הצדקה מנוגדים לדרכה של תורה, כיוון שלא כך היא ציוותה - היא ציוותה כי ניצחונות אלו יבואו בראש ובראשונה על ידי הקמת צבא של ממש, עם יוצאי צבא ועם דגלים ואותות. את הצבא הטבעי הזה צריכות ללוות התפילות, בלעדי לימוד תורה של האומה לא תהיה לו משמעות של ממש, וניצחונות ישראל בנויים הרבה גם על הצדקה והחסד המצויים במחנה ישראל, וגם על טוהר ההתנהגות. אולם בבסיס הכול מצוי צבא ישראל, וזו דרכו של הקב"ה להנהיג את עולמו"¹². אף לדעת רבי אליעזר מלמד יש חובה להתגייס ואין לימוד תורה דוחה זאת לפי דעתו. "מצוות תלמוד תורה אינה דוחה את מצוות הגיוס לצבא כדי להציל את ישראל מיד צריהם. אמרו חז"ל (סוטה מד, ב') שכל אלו שנזכרו בתורה שחוזרים מהמלחמה, כגון מי שבנה בית ולא חנכו, או נטע כרם ולא חיללו, או ארס אישה ולא לקחה, הכוונה רק במלחמת רשות. אבל במלחמת מצווה, כדוגמת מלחמה להצלת ישראל מיד צר - "הכול

¹¹ במדבר, פרק ל"ב, פסוק ו'

¹² הרב י' שרלו, אתר בית המדרש ישיבת ההסדר רעננה, חובת גיוס לצבא

יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה"¹³.

לגבי יחידים המסוגלים להתעלות בתורה למען כלל ישראל, הורה הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, שכל זמן שאין הצבא מוכרח לגייסם, מוטב שיידחו את הגיוס, ויתעלו בלימוד התורה, וילמדו על מנת ללמד תורה לרבים, ועל ידי כך יתרמו תרומה מכרעת לחיזוק התודעה הישראלית, לביטחון ישראל ולישוב הארץ. ובתנאי שיעשו זאת תוך כבוד גדול לחיילים המקיימים בגופם מצוות הצלת ישראל וישוב הארץ, מפני שרק באופן זה אכן יוכלו לתרום לרוממות רוחם וגבורתם של כלל ישראל¹⁴.

למרות שהדעה הכללית במגזר הדתי לאומי תומכת בגיוס לצבא, מתעוררות לעיתים מחלוקות סביב השאלה- עד כמה אפשר להבליג כאשר התנהלותו של צה"ל מגביל את עולמו הדתי של החייל?! בשנת 2009, 25 רבנים מישיבות הסדר שונות חתמו על מכתב אותו שלחו לתלמידים העומדים לפני גיוס. במכתב נאמר כי האמונה באל וקבלת עול המצוות "הן המקור למסירות נפשנו במלחמה לעזרת ישראל" וכי הנאמנות לאל "עומדת מעל לכל נאמנות אחרת, לממשלה או לצבא".

במכתב, שמגבה את הרב מלמד, נכתב כי "לצערנו מזה זמן, משתמשים בצבא גם למטרות שאינן קשורות להגנת ישראל, ומנוגדות לרצון ה', המופיע בתורה הקדושה. מצב זה מכניס את חיילי צה"ל למציאות שבה יש סתירה בין מצוות ה' לצו המפקד". עוד נכתב כי "לצבא יש אמנם רק מפקד אחד, אך גם הוא מחויב להיות נאמן לאלוקי ישראל...ה' הוא הנותן לנו כוח לעשות חיל".

הרבנים סיימו את המכתב בהדגישם כי "אנו מחנכים את תלמידינו, בני ישיבות ההסדר, להיות חיילים נאמנים מתוך מחויבות לדבר ה'. אנו בטוחים ששם ה' הנקרא עלינו, הוא המטיל מורא על אויבינו, והוא המנחילנו ישועה ועטרת ניצחון"¹⁵.

דעתו של הרב יוסף קאפח לא הייתה נוחה מלומדי תורה שאינם משרתים בצה"ל. עם זאת, בשנת תשנ"ד כתב בתשובה לשואל: "לפי מצב הדברים כיום שהשתלטו על המדינה מומרים ומשומדים...רשאי כל אחד לחשוב פעמיים על כפייתו לשרת במה שקוראים

¹³ הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה, הלכות צבא ומלחמה, האם לומדי תורה מחויבים להתגייס עמוד

¹⁴ נתיבות ישראל ח"א מאמרים כ-כג

¹⁵ אתר nrg ר. שרון | א. זמר 17.12.2009

לסיכום דברי רבני המגזר הדתי לאומי והפסיקה שלהם אפשר ואף צריך להביא את דברי הרב אבינר, אחד מהרבנים הגדולים במגזר, דברים שנאמרו לאחרונה בסוף שנת תשע"ח¹⁷: "אנו רוצים צבא עם, צבא בו כל אזרח חייל, ולא צבא של מקצוענים. אנו לא רוצים צבא חכם וקטן, אנו רוצים צבא חכם וגדול. אנו מדינה קטנה מוקפת באויבים, ואנו צריכים צבא גדול. כל חייל חיוני. כל אחד חייב להתגייס. אם אתה גר בארץ, אתה צריך לקחת אחריות על הביטחון בארץ, וללכת לצבא...כשאתה הולך לצבא, אתה עושה רצון ד', אתה דבק בד', שנקרא ד' צבאות, על שם צבאות ישראל. צבאות ישראל הם גם צבאות ד'. אשריך שאתה הולך לצבא, הצבא זו מצוה, ומצוה מקדשת...בצבא אתה מקבל מידות טובות...אם צבא של מקצוענים, של שכירי חרב – אז אולי נשכור חיילים ממדינות אחרות, מצבאות אחרים. העיקר שיהיו מקצוענים...לא ולא! אלא צבא של כולנו. כולנו, דתיים וחילוניים, ימניים ושמאלניים, אשכנזים וספרדים, תימנים ואתיופים, עשירים ועניים, גאונים ופשוטים...כולנו נפגש בצבא, כולנו נלבש אותם מדים, כולנו נשכב באותם מארבים ונצא לאותם סיורים. לא יוכר שוע מפני דל. תחת המדים האלה, אין מעמדות, כולנו שווים, כולנו שווים בסגולה הישראלית, כולנו שווים במסירות הנפש. על עם – מגן צבא עם".

הרב אבינר מחזק את עמדתו החיובית כלפי גיוס לצבא ומדגיש את העניין של צבא עם שהחיילים שלו הם אנשים מהעם ולא ממדינה אחרת. הוא מדגיש את הערך הרוחני שבדבר. זהו רצון ה'. והגיוס- הרי זה בדבר קיום מצווה.

המשפט הישראלי

הפטור מחובת גיוס לצה"ל בעשורים הראשונים למדינת ישראל

שחרורם של בחורי ישיבות משירות צבאי החל כבר לפני קום המדינה, כאשר במרס 1948 הורה ראש המטה הארצי לראשי חטיבות צה"ל שהיו בהקמה: "נתקבלה החלטה כי בני

¹⁶ הולך תמים, א. לוי, ירושלים תשס"ג, עמוד 130
¹⁷ הרב אבינר, אתר סרוגים, כ"ו בתמוז תשע"ח

הישיבות, לפי רשימות מאושרות, פטורים משירות בצבא... החלטה זו כוחה יפה למשך שנת תשי"ח, ובסוף השנה תיבחן הבעיה מחדש..."¹⁸. ב-1 באוקטובר 1948 דיווח דוד בן גוריון, ראש הממשלה ושר הביטחון, למועצת המדינה הזמנית על החלטתו שלא לגייס בחורי ישיבה.¹⁹ בתקופה ההיא נכללו בהסדר כ-400 תלמידי ישיבה שתורתם אומנותם. בסוף שנת 1958 הגיע שמעון פרס, מנהל משרד הביטחון, באישור שר הביטחון בן-גוריון, להסדר חדש עם ראשי הישיבות, שלפיו תלמיד ישיבה שיגיע לגיל גיוס וירצה ללמוד בישיבה יקבל דחיית שירות מדי שנה עד הגיעו לגיל 25, אולם תלמיד ישיבה בן 18-25 שיעזוב את הישיבה יגויס לשירות צבאי רגיל. עוד סוכם כי תלמיד ישיבה שמלאו לו 25 ויבחר להמשיך ללמוד בישיבה, יהיה אפשר לדחות את שירותו הצבאי מדי שנה עד הגיעו לגיל 29, אולם אם הוא יבחר שלא להמשיך וללמוד בישיבה הוא יחויב להתאמן במשך שלושה חודשים, ואחריהם הוא יוכנס למאגר המילואים של צה"ל. תלמיד ישיבה שמלאו לו 29 שנה וירצה להמשיך ללמוד בישיבה יוכל לקבל דחיית שירות, אולם אם יבחר שלא להמשיך ללמוד הוא יוכנס למאגר המילואים של צה"ל.²⁰ בשנת 1968 עמד מספר דחויי השירות מקרב בני הישיבות על 4,700 איש, ושר הביטחון דאז משה דיין קבע שבכל שנה יוכלו להצטרף להסדר של דחיית השירות עד 800 בני ישיבות שלומדים במסגרת קבועה (פחות או יותר) של ישיבות מוכרות. מכסות אלו נותרו איתנות וקבועות עד 1977. (חשוב לזכור כי בשנים אלו – מאמצע שנות השישים ועד אמצע שנות השבעים - התגייסו חלק מהגברים החרדים לשירות צבאי מקוצר בתפקידים ייעודיים, בעיקר כמש"קי דת ברבנות הצבאית ובגרסה מוקדמת של הנח"ל החרדי. הנח"ל החרדי הוקם לאחר שדוד בן-גוריון נענה לפנייתם של רבנים שהקימו גרעין של צעירים שלצד שירות בצבא עבדו במסגרת יצרנית כחלק ממפלגת פועלי אגודת ישראל (פאג"י) במושב קוממיות. יחידה זו לא הצליחה לשמור על רמתם הרוחנית של המשרתים, ועל כן הלך הביקוש לשירות בה ודעך

¹⁸ מכתב מישראל גלילי, ראש המטה הארצי, לחטיבות צה"ל, 9 במרס 1948, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

¹⁹ פרופ' מנחם פרידמן, "על גיוס בחורי ישיבה", בתוך: גיוס כהלכה, מאת יחזקאל כהן, עמ' 262-277, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

²⁰ מכתב מא. לישנסקי ממזכירות הממשלה אל חברי ועדת השרים לעניין שירות תלמידי ישיבות בצה"ל, 30 בספטמבר 1968. שמואל ברקוביץ, "הקלות (דחייה או פטור) מטעמי דת או מצפון משירות צבאי בישראל", הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

עד סגירתה בשנת 1974.²¹)

הבעיה הייתה שעם השנים רק גדלו מספר המבקשים לדחות את הגיוס, על כן באמצע שנות ה-80 ובתחילת שנות ה-90 הוקמו שתי ועדות לבחינת ההסדר תורתו אמונתו. המלצות הוועדה הראשונה התמקדו בעיקר בהגבלת מספר המשתתפים בהסדר זה, אולם הן לא יושמו. את הוועדה השנייה הקים ראש הממשלה יצחק רבין בשנת 1992. היא התבקשה לבחון את הנהלים, את אמות המידה ואת דרכי הפיקוח על הסדר דחיית שירות למי שתורתו אומנתו. רוב המלצותיה של הוועדה יושמו מאז שנת 1998, זולת שתיים: ההמלצה לדרוש מראשי הישיבות שיפקחו שתלמידיהם ממלאים אחר הוראות ההסדר, ויעבירו לצה"ל מדי שנה, באמצעות ועד הישיבות בארץ-ישראל, דוח תקופתי על תלמידים שהפסיקו ללמוד או שהפרו את ההסדר; ההמלצה לעגן את ההסדר בתקנות מכוח חוק שירות ביטחון.²²

וועדת טל

באמצע שנות התשעים כבר עמד מספר דחויי השירות על יותר מ-25,000 גברים. בשנת 1998 קבע בית המשפט כי לשר הביטחון אין את הסמכות עוד לקבוע את ההסדר, ודרושה חקיקה ראשית. בעקבות פסיקה זו מינה שר הביטחון וראש הממשלה אהוד ברק את ועדת טל - ועדה מיוחדת לגיבוש הסדר לגיוסם של בני הישיבות לצבא. לאחר דיונים ממושכים שבמהלכם נעשו ניסיונות לגשר על הפערים המהותיים בין העמדה החרדית השוללת את גיוס בני הישיבות מכול וכול ובין עמדתו של רוב הציבור החילוני, פרסמה בשנת 2000 הוועדה את מסקנותיה ובין היתר המליצה על שתי חלופות חדשות שהיו אמורות לאפשר לגברים חרדים שמעוניינים בכך להשתלב בשירות: (א) מסלולי שירות צבאי ייחודיים לחרדים ואפשרות להתנדב לשירות אזרחי כשירות חלופי למסלול הצבאי; (ב) "שנת הכרעה" שבה יוכלו בחורי ישיבות בני 22 ומעלה (ששירותם נדחה ארבע פעמים) לבחון את צעדיהם בשוק העבודה. לאחר שנה זו יוכלו לבחור בין שירות צבאי או אזרחי ובין המשך לימודים תורניים בישיבה במעמד "תורתו אומנתו" (דוח ועדת טל, 2000). המלצות

²¹ אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר א. מלאכי, אתגרי "צבא העם": גיוס החרדים לצה"ל בראי הזמן, 16.4.2018, ראה הערת שוליים מס' 2.

²² אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל

הוועדה עוגנו בחוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם (התשס"ב, 2002
 'חוק טל'), ומסקנותיה יושמו באופן חלקי. תוקף החוק נקבע מראש לחמש שנים, עד
 אוגוסט 2007, עם אפשרות לבטלו או להאריכו בהתאם למידת מימושו והצלחתו.²³

בשנת 2000 הקים אהוד ברק, ראש הממשלה ושר הביטחון, את וועדת טל. "הוועדה
 להסדר הראוי לדחיית שירות של תלמידי ישיבה שתורתם אומנותם". על בסיס המלצותיה
 של הוועדה נקבע בחוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות, התשס"ב-ב (2002 (חוק טל), שלא
 תינתן מכסה של מתן דחיות או פטורים משירות.

ביטול חוק טל

בשנת 2012 בוטל חוק טל. בעקבות פסילת החוק נאלצה והממשלה לבחון דרכים חדשות
 ויצירתיות להגברת השתתפותם של גברים חרדים בשירות צבאי או אזרחי, על בסיס
 יעדים מחייבים וברורים. למטרה זו הוקמו ועדת פלסנר ולאחריה ועדת שקד.

וועדת שקד וחוק הגיוס

ביולי 2013 הוקמה "הוועדה לשוויון בנטל" - ועדה מיוחדת לדיון בחוק הגיוס החדש
 לחרדים. לתפקיד יושבת ראש הוועדה מונתה חברת הכנסת איילת שקד מסיעת הבית
 היהודי, ומטרתה העיקרית של הוועדה הייתה להכין לקריאה שנייה ושלישית הצעת תיקון
 לחוק שירות הביטחון. לשם גיבוש נוסח ההצעה קיימה הוועדה כחמישים ישיבות, והנוסח
 הסופי של החוק אושר במליאת הכנסת במרס 2014.²⁴ החוק שגובש בוועדת שקד היה
 נחרץ בכל הנוגע לקביעה של מכסות ויעדים למשרתים וכן להטלת סנקציות פליליות על מי
 שלא ישרתו, אבל בד בבד נקבע כי תתקיים "תקופת הסתגלות" ממושכת שתשמש מעין
 תקופת הכשרה לתקופת הקבע. תקופת ההסתגלות נקבעה לשלוש שנים, מיום קבלת החוק
 בקיץ 2014 ועד יוני 2017, ובזמן זה, כך הוחלט, לא תוטל חובת גיוס ותתאפשר דחיית
 שירותם של תלמידי הישיבות.²⁵

תיקון מס' 21 לחוק הגיוס (נובמבר 2015)

²³ אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר א. מלאכי, אתגרי "צבא העם": גיוס החרדים לצה"ל בראי הזמן,
 16.4.2018

²⁴ תיקון מס' 19 והוראת שעה (שילוב תלמידי ישיבות), התשע"ג-2013, והצעת חוק שירות אזרחי לתלמידי
 ישיבות (הוראת שעה), התשע"ג-2013.

²⁵ אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר א. מלאכי, אתגרי "צבא העם": גיוס החרדים לצה"ל בראי הזמן,
 16.4.2018

בנובמבר 2015 הוכנס לחוק תיקון מס' 21, שבין היתר מאריך בשש שנים, משנת 2014 עד שנת 2020, את תקופת ההסתגלות ומכנה אותה "תקופת ההסתגלות הראשונה". עוד נקבע כי תקופת הקבע, שהייתה אמורה להתחיל בקיץ 2017, תתחיל רק בקיץ 2020 ותימשך שלוש שנים, עד קיץ 2023 – והיא תוגדר מעתה "תקופת ההסתגלות השנייה". התיקון החדש לחוק מעניק שוב, בדומה למה שהיה נהוג לפני חוק טל, לשר הביטחון את שיקול הדעת בעניין היעדים והמכסות.²⁶ כך נקבע בתיקון לחוק:

"דחיית השירות למי שגילו עולה על 21 תתאפשר בהיקפים שיקבע שר הביטחון [...] בשים לב ליעדי הגיוס באותה שנה". התיקון לחוק מאפשר אפוא לשר הביטחון להוסיף ולדחות את שירותם של תלמידי הישיבות החרדים שבעת החלת התיקון היו בני 18-22 עד גיל 24, ולאחריו לאפשר להם למעשה לקבל פטור סופי משירות צבאי. בספטמבר 2017 פסק בג"ץ כי יש לבטל את הסדר הגיוס של החרדים (תיקונים מס' 19 ו-21) וקבע שהביטול ייכנס לתוקפו ב-2 בדצמבר 2018, כדי לאפשר לרשויות להיערך להשלכות הביטול ולקבוע הסדר חדש.²⁷ בעקבות החלטה זו, ביולי 2018 עברה בכנסת בקריאה ראשונה הצעת החוק הממשלתית – הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 25) (שילוב תלמידי ישיבות), התשע"ח-2018.

בפסק דין שניתן ב-12.9.2017, דן הרכב מורחב של תשעה משופטי בית המשפט העליון בשאלת החוקיות של תיקונים מס' 19 ו-21 לחוק שירות ביטחון... המסדירים את סוגיית גיוסם לצבא של תלמידי הישיבות ש"תורתם אומנותם".²⁸ השופטים קבעו כי הסדר הגיוס החדש פוגע בשוויון. שמונה מבין תשעת השופטים בהרכב קבעו כי הסדר הגיוס החדש נכשל כבר במבחן המידתיות הראשון, מבחן הקשר הרציונאלי, שעניינו ההתאמה בין ההסדרים בחוק לבין תכליתו. דהיינו, כי ההסדר הינו בלתי מידתי ובלתי חוקתי. לפיכך, הוחלט ברוב דעות להורות על ביטולו של הסדר הגיוס החדש לגבי תלמידי הישיבות ש"תורתם אומנותם". שופטי הרוב פסקו כי בטלותו של

²⁶ ראו חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 21), התשע"ו-2015.

²⁷ סעיף 103, בג"ץ 14/1877 התנועה לאיכות השלטון נ' הכנסת, 12 בספטמבר 2017, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, שירות צבאי של חרדים וחרדים לשעבר

²⁸ אתר השירותים והמידע הממשלתי, הרשות השופטת, תקציר פסק הדין בבג"ץ 1877/14, בג"ץ 1937/14, 2260/14 ובג"ץ 8017/15, 12.9.2017

ההסדר תיכנס לתוקף רק בעוד שנה ממועד מתן פסק הדין, על מנת לאפשר היערכות לקראת ההשלכות הכרוכות בכך. השופט נ' סולברג, בדעת מיעוט, סבר כי יש לדחות את העתירות האמורות שכן טרם בשלה העת להכריע כי הסדר הגיוס החדש אינו חוקתי וכי דינו להתבטל. כל שופטי ההרכב דחו, פה אחד, את העתירה בבג"ץ 2260/14 שבה נטען כי תיקון מס' 19 מפלה לרעה את תלמידי הישיבות.

השוואה בין המשפט העברי והמשפט הישראלי

ראינו שבמשפט העברי יש שתי התייחסויות לגבי הצבא, פסיקה אחת הטוענת שאין ללכת לצבא וזה בגדר עוון חמור. יש להמשיך לשבת וללמוד תורה שזהו הדבר שמגן עלינו. לעומת זאת, פסיקה שניה התומכת בצורה החלטית בצבא ואומרת שיש לשלב את לימוד התורה יחד עם הגיוס וזאת משום שעניין ההגנה על הארץ הוא דבר מצווה. במשפט הישראלי ראינו את התהליך שהיה במשך השנים עד התקופה האחרונה ממש. הפסיקות הוחלטו מתוך הבנה שיש צורך בלומדי התורה אך יחד עם זאת הצורך גם לפקח ולראות מקרוב האם אין אנשים שקופצים על ההזדמנות ומתחמקים מגיוס. מתוך כך אפשר להבין שהמשפט הישראלי לוקח מתוך המשפט העברי את הרשות וההיתר לשבת שבלמידה אך יחד עם זאת מחייב גם גיוס לשורות הצבא (כמו הפסיקה השנייה).

פרק ב- גיוס נשים לצבא**המשפט העברי**

מאז ומתמיד נשמעו דעות חלוקות על מעמדה של האישה ביהדות. יש הטוענים שהאישה הייתה מופלית לרעה בהיבטים שונים בתנ"ך, וכאלה שאומרים שהתורה דאגה תמיד ליחס הוגן כלפי הנשים.

אם נחזור לעניין מלחמת רשות ומלחמת מצווה שדיברנו עליו בתחילת פרק א' נוכל לראות שבמלחמת רשות, כמו הגברים, לא הייתה מוטלת חובה על הנשים לצאת למלחמה. לעומת זאת במלחמת מצווה- גם כלה צריכה לצאת מחופתה. אך עד תקופת העלייה הראשונה יש לציין שנשים לא באמת לחמו בצבאות ולא יצאו למלחמות. כשהתחילו העליות לארץ והעם היהודי פרח ושגשג בארץ ישראל, נאלצו היהודים להילחם בערבים שתקפו והרגו בהם. קמו קבוצות קטנות של ארגונים ששמו לעצמם מטרה- להרתיע את הערבים ולנסות למגר את הבעיה. כבר מאז החלו נשים להשתתף באותן קבוצות לוחמות. ופה אני חושבת שכדאי ואף צריך להבדיל פעם נוספת בין שני עולמות שונים ביהדות: העולם החרדי והעולם הדתי לאומי.

העולם החרדי

בעולם החרדי, הפסוק שליווה את הנשים היה- "כל כבודה בת מלך פנימה"²⁹. יש האנשים אשר יזדעזעו לשמע משפט זה, אך בעולם החרדי הוא נפוץ ונחשב לדעה מובילה. אומנם כיום אנו רואים שהמגזר החרדי נפתח לעולם המודרני ויש רבות היוצאות לעבוד, אך בכלליות נאמר שעדין אין תופעה של יציאת נשים חרדיות לעבודה בעולם החילוני. כך גם בפן של צבא ומלחמה.

נשים חרדיות לא חברו למחתרות ולא לארגונים אחרים, ועל גיוס לצה"ל אין בכלל מה

²⁹ תהלים, פרק מ"ה, פסוק י"ד

לדבר. הרבנים בעולם החרדי יצאו ויוצאים בחריפות ובתקיפות רבה נגד נשים בצבא ולא נותנים לזה מקום קטן לפשרה או לויתור.

העולם הדתי לאומי

במגזר הדתי לאומי ישנן מחלקות רבות בנוגע לגיוס בנות. הרב יצחק יוסף שליט"א בספר אוצר דינים לאשה ולבת (פרק ס' סעיף לב) כתב, אסור באיסור מוחלט לבנות להתגייס לשירות צבאי... וכל כבודה בת מלך פנימה, להיות תחת השגחת הוריה. וכבר הורו כן כל גדולי הדור, ושמרת לעשות ככל אשר יורוך.³⁰

אך ישנם גם רבנים התומכים בעניין הגיוס. לדברי הרב ריסקין, המכהן כנשיא מדרשת לינדנבאום (מדרשה לבנות שלפני גיוס), גם המתנגדים החריפים ביותר לגיוס בנות לצה"ל מאמינים כי מלחמות ישראל הן מלחמות מצווה ולא מלחמות רשות ולכן יש דרישה מהתורה לגיוס הנשים.

"מהות הדיון אינה ההליכה לצבא כשלעצמה, אלא שאלת המרות", מציין הרב ומוסיף כי "הדוברים חוזרים שוב ושוב על הטענה כי אישה נכנסת ממרות הוריה למרות בעלה, בהתעלמות מוחלטת מן החיים בעת הזו, בה נשים אינן נתונות למרות כלשהי יותר מן הגברים. ילדה אינה תחת מרות הוריה יותר מאחיה, ואישה אינה תחת מרות בעלה יותר משהוא תחת מרותה. חובתה של האישה להישאר גם בימינו בצילם של הגברים להן היא 'שייכת' הוא לא פחות ממזעזע".³¹ לפי דעתו של הרב אין בעיה הלכתית בגיוס כמו שאומרים שאר הרבנים אלא בבעיית מרות שלדבריו אינה תקפה בשלמותה בימינו. הרב מודה כי הוא ער לסכנות הרוחניות במסגרת הצבאית, כמו גם לעוצמה הרוחנית ששירות צבאי נותן, הן לבנות והן לבנים. "כדי להישמר אנו ממליצים לכל בת המתגייסת, כמו לכל בן, להתכונן לשירות הצבאי ע"י לימוד תורה משמעותי, בלימוד גמרא רלוונטי, בלימוד הלכה, בהכרת החברה ותרבותה, תוך חיזוק יכולת ההתמודדות". לדבריו, אפשר להתמודד עם בעיית הדתיות שהצבא מעלה על ידי לימוד תורה מעמיק קודם השירות הצבאי.

³⁰ הרב יצחק יוסף, אוצר דינים לאישה ולבת, פרק ס', סעיף ל"ב
³¹ אתר ערוץ 7, עדו בן פורת, כ' בשבט תשע"ד, דברי הרב ריסקין על הגיוס

לסיכומו של עניין, אנו יכולים לראות שהמשפט העברי נחלק בדעותיו. אצל המגזר החרדי אין פשרות בעניין גיוס הנשים אך בעולם הדתי לאומי ישנן רבנים שנגד וכאלה שמתירים את העניין.

המשפט הישראלי

שירות נשים בצה"ל עוגן מאז שנת 1949 בחוק שירות הביטחון על גלגוליו, וכיום – בחוק שירות ביטחון (נוסח משולב), התשמ"ו-1986 (להלן: החוק), והוא מבוסס על התפיסה הערכית של מודל צבא העם. נשים הן 33% ממצבת הכוח הסדיר בצה"ל (2012) ומחזיקות בנתוני גיוס נמוכים למדי – 42% מהנשים אינן מתגייסות.³² עד שנת 1987 היו קבועות בחוק (סעיף 21(ב)), ובתקנות שירות הביטחון שנגזרו ממנו הגבלות על שירות נשים בצה"ל, שבאו לידי ביטוי במניית תפקידים שבהם נשים מורשות לשרת ובהגדרת קטגוריות ומקצועות הסגורים לפני נשים.³³ בשנת 1987 בוטל הסעיף והוסרו הגבלות החקיקה על התפקידים, אך לא נקבע בחוק יעד מהותי או כמותי לשוויון בשירות. נקודת ציון בולטת שהשפיעה על שילוב הנשים ומיצוי שירותן הייתה פסיקת בג"ץ בעניין אליס מילר ב-1995, שקבעה כי נשים זכאיות לשוויון הזדמנויות פורמלי ומהותי בשירותן הצבאי, והובילה לפתיחת תפקידי לחימה לפני נשים. ברוח הפסיקה התקבל תיקון לחוק בשנת 2000 (סעיף 16א), שקבע כי לכל אישה זכות שווה לזכותו של גבר למלא תפקיד כלשהו בשירות הצבאי, אלא אם כן הדבר מתחייב ממהותו ומאופיו של התפקיד. כלומר מבחינת המדינה הגברים והנשים שווים בעניין הגיוס ואין פטור לנשים מלהתגייס לצה"ל.

שירות צבאי - נשים דתיות

פטור מטעמי דת מיועד רק לנשים יהודיות בהתאם לסעיפים 39 ו-40 המוגדרים בחוק השירות הצבאי. בסעיף 39 לחוק (פטור משירות על פי דין) נקבע כי אישה המוכיחה באופן

³² מצבת הכוח הסדיר: נתונים המופיעים באתר צה"ל, שירות נשים, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, שירות נשים בצה"ל

³³ דובר צה"ל, סקירה מיוחדת: שירות נשים בצה"ל, יולי 2009 אתר הכנסת

שנקבע בתקנות לרשות שנקבעה על פיהן, כי טעמים שבמצפון או מטעמים שבהווי משפחתי דתי מונעים ממנה לשרת בשירות ביטחון, תהיה פטורה מחובת השירות בצבא. בסעיף 40 לחוק השירות הצבאי (פטור מטעמי הכרת דתית) נקבע כי מלש"בית שהצהירה בכתב, לפי סעיף 15 לפקודת הראיות, תשל"א-1971, בפני שופט או דיין בבית הדין הרבני, תהא פטורה מחובת השירות בצבא לאחר מסירת תצהיר לפוקד שהוסמך לכך.³⁴ לפי החוקים הללו אפשר לראות שהצבא מכיר בבעיה של נשים דתיות בתוך הצבא. לבנות שמצהירות על דתיותן ניתנת האפשרות לעשות במקום זאת שירות לאומי. הבנות הדתיות משרתות במשך שנתיים בתקן שהן בוחרות. (משרד ראש הממשלה, משרד הביטחון, נוער בסיכון ועוד...)

לסיכומו של עניין אפשר להבחין בתי נקודות. המדינה עצמה מחייבת נשים להתגייס לצבא אך מכירה בבעיה של הנשים הדתיות בתוך השירות ונותנת פטור לנשים המצהירות על דתן.

השוואה בין המשפט העברי והמשפט הישראלי

במשפט העברי אנו רואים חילוקי דעות בין המגזרים וגם בתוכם. המגזר החרדי לא רואה פשרה בעניין ומונע יותר מכל את גיוסן של הבנות לצבא. בעולם הדתי לאומי אנו רואים רבנים שמתנגדים וכאלה שמעודדים את הדבר. במשפט הישראלי לעומת זאת, ישנו גיוס מלא של בנים ובנות כאחד, אך המדינה כן נותנת מקום לפסיקות הרבנים האומרים שאין מקומן של בנות ישראל להתגייס משום שזה ימנע מהן לקיים את חוקי דתן בשלמותם.

³⁴ אתר army פטור מטעמי דת או פטור משירות לנשים, 27.11.2018

פרק ג- סיכום

מתוך עבודה זאת אנו רואים שהמשפט הישראלי נותן מקום לפסיקות של רבנים מהמשפט העברי בעניין הגיוס לצבא.

למרות שלפי חוקי המדינה חובה לכל אדם להתגייס, ישנו חוק המתיר ללומדי תורה להמשיך לשבת וללמוד (ראינו את התגלגלות החוק עד הפסיקה הדורשת פיקוח מלא על כל אותן לומדי תורה- לוודא שהם באמת לומדים ולא מנצלים את הפטור שניתן להם). כנ"ל גם לגבי גיוס נשים. המדינה מחייבת נשים להתגייס ואף במשך בזמן (בעקבות פסיקת אליס מילר) חוקקו חוקים הנותנים לנשים זכויות השוות לגברים בעניין התפקידים בצבא (עד כמה שניתן). אך המדינה גם הכירה בבעיה המורכבת של נשים דתיות בצבא ונתנה להן את האפשרות לעשות שירות למען המדינה במשך שנתיים (במסגרות תקנים שונות).

ביבליוגרפיה**משפט עברי:****תנ"ך**

ראה ספר דברים, פרק כ', פסוקים ה'- ח'
 ספר במדבר, פרק לג, פסוקים ל'- נ"ו
 ספר במדבר, פרק ל"ב, פסוק ו'
 ספר תהלים, פרק מ"ה, פסוק י"ד

ספרות הפסיקה

מסכת סנהדרין ב, א ד"ה במלחמת הרשות
 פ"ה מהלכות מלכים הלכות א-ב
 הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה, הלכות צבא ומלחמה, האם לומדי תורה מחויבים להתגייס
 הולך תמים, א. לוי, ירושלים תשס"ג, עמוד 130
 הרב יצחק יוסף, אוצר דינים לאישה ולבת, פרק ס', סעיף ל"ב

מאמרים

דברי אברהם מדי, אתר תורה
 דברי י' כהן, אתר כיכר השבת, ט"ז חשוון תשע"ח, מן הרב שך על גזירת הציבור
 אתר אידישע פוסט, כ"ח באייר תשע"ח,
 אתר ynet ק. נחשוני מ. אזולאי 02.07.18
 דברים מתוך יומנו של י. גליס, אתר כיכר השבת, גמרא ונשק, ב' באייר תשעח
 אתר news1 ממנחם רהט, שוויון בנטל: מתווה הרב ש"ך, 13.2.2013
 הרב י' שרלו, אתר בית המדרש ישיבת ההסדר רעננה, חובת גיוס לצבא
 נתיבות ישראל ח"א מאמרים כ-כג
 אתר nrg ר. שרון ו א. זמר 17.12.2009
 הרב אבינר, אתר סרוגים, כ"ו בתמוז תשע"ח
 אתר ערוץ 7, עדו בן פורת, כ' בשבט תשע"ד, דברי הרב ריסקין על הגיוס

משפט ישראלי:**חקיקה**

תיקון מס' 19 והוראת שעה (שילוב תלמידי ישיבות), התשע"ג-2013, והצעת חוק שירות אזרחי
 לתלמידי ישיבות (הוראת שעה), התשע"ג-2013

חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 21), התשע"ו-2015

סעיף 103, בג"ץ 14/1877 התנועה לאיכות השלטון נ' הכנסת, 12 בספטמבר 2017, אתר הכנסת
 מרכז מחקר ומידע, שירות צבאי של חרדים וחרדים לשעבר

אתר השירותים והמידע הממשלתי, הרשות השופטת, תקציר פסק הדין בבג"ץ 1877/14, בג"ץ
 1937/14, 2260/14 ובג"ץ 8017/15, 12.9.2017

מאמרים

מכתב מישראל גלילי, ראש המטה הארצי, לחטיבות צה"ל, 9 במרס 1948, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

פרופ' מנחם פרידמן, "על גיוס בחורי ישיבה", בתוך: גיוס כהלכה, מאת יחזקאל כהן, עמ' 262-277, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

מכתב מא. לישנסקי ממזכירות הממשלה אל חברי ועדת השרים לעניין שירות תלמידי ישיבות בצה"ל, 30 בספטמבר 1968. שמואל ברקוביץ, "הקלות (דחייה או פטור) מטעמי דת או מצפון משירות צבאי בישראל", הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל.

אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר א. מלאכי, אתגרי "צבא העם": גיוס החרדים לצה"ל בראי הזמן, 16.4.2018, ראה הערת שוליים מס' 2.

אתר הכנסת מרכז מחקר ומידע, חוק טל

אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר א. מלאכי, אתגרי "צבא העם": גיוס החרדים לצה"ל בראי הזמן, 16.4.2018

אתר army פטור מטעמי דת או פטור משירות לנשים, 27.11.2018

יחידת הנח"מ

בסדר יום המישיבי כיה באייר תשנ"ח (21 במאי 1998) שנה י"ג גליון 3763 מחיר 3.70 ש"ח כולל מע"מ

בעקבות הגזירות ומסע ההסתה נגד לומדי התורה:

מ"ן ראש הישיבה שליט"א על הנסיון לגיוס בני הישיבות: "צריך לאסור הנפש על זה"

בני הישיבות כשהוא מבקש לפרסמם ולהביאם לידיעת הציבור. מ"ן שליט"א אמר: "דברתי, תרעו שאסור גמור ללכת לצבא - תצויד למסד הנפש על זה. כל אבא צריך לשמור ולהשגיח על ילדיו, כי אסור גמור לשלוח את בניו לצבא. הפרסמו בשמי ובשם סלם שאסור לשלוח הילדים לצבא - אין להישות לזה לקחת. אין לי כוח לרדף וזה, תפרסמו בשמי בכל מקום ואף שר להבנים לעיתו".

שליט"א כמה וכמה פעמים, כי הרב מסייד את מנוחתו וכי "צריכים לצאת במסע". השבוע השמייע באחני באי ביתו רבנים נוקבים בענין גיוס

מ"ן ראש הישיבה הגאון רבי אלעזר מנחם שך שליט"א ותבטא השבוע פתוקק ברובי מהאח הישיבים נגד הצפינות והאחרונים להשיל גזירות גיוס על בני הישיבות. מאז נודע בחדש האחרון על הנסיונות הנוריים החללים לייזם גזירה של גיוס בני הישיבות, אם באמצעות חקיקה כנסמת ואם באמצעות שתירה. לנג"ב, ותבטא מ"ן ראש הישיבה

נספח 1- מאמר הרב ש"ך נגד הצבא

נספח 2- חרדים בעד הצבא חרדים נושאים נשק במלחמת העולם הראשונה